

Help, ik krijg vandaag een cijfer!

Een pleidooi voor 'Evalueren om te Leren'

Het beoordelen van leerlingen is ingebakken in ons onderwijssysteem. Maar wat gebeurt er ondertussen met de motivatie van leerlingen voor het vak Lichamelijke Opvoeding? Hoe voelt de leerling zich wanneer hij een cijfer krijgt? Deze en vele andere vragen stonden centraal in het grootschalig 'STudent Assessment and Motivation' (STAM)-project.

TEKST CHRISTA KRIJGSMAN, E.A. FOTO'S HANS DIJKHOFF

In de eerste twee artikelen uit dit topic werd al geschreven over motivatie en beoordeling. De vraag die dan gesteld kan worden is: 'Hoe voelen leerlingen zich tijdens een beoordeling in de les lichamelijke opvoeding (LO) en wat doet dit met hun motivatie?'. Binnen de onderzoeken van Krijgsman et al. (2015) en Maes et al. (2015)

werd de invloed van beoordeling in de les LO op de ervaringen van de leerlingen onderzocht. Deze onderzoeken werden gebaseerd op de zelfdeterminatietheorie en Evalueren om te Leren (zie eerste twee artikelen van dit topic). Twee onderzoeksvragen stonden hierin centraal: (1) 'Verschillen gevoelens van competentie, motivatie en angst in een les waarin een cijfer gegeven werd, in vergelijking tot een les waarin geen cijfer gegeven werd?' en (2) 'Beïnvloedt het toepassen van 'Evalueren om te Leren' de gevoelens van competentie, motivatie en angst?'. Leerlingen vulden twee vragenlijsten in tijdens één lessenreeks: één aan het einde van de eerste les en één aan het einde van de laatste les. In de laatste les werd een cijfer gegeven. Achtendertig docenten met ieder één klas (in totaal 724 leerlingen) uit het Vlaamse voortgezet onderwijs namen deel aan dit onderzoek. Alle onderwijsniveaus waren vertegenwoordigd.

▼ **Figuur 1.** Verschillen tussen een les met en zonder cijfer. Bijvoorbeeld voor competentie: hoe groter de letters, hoe meer gevoelens competentie.

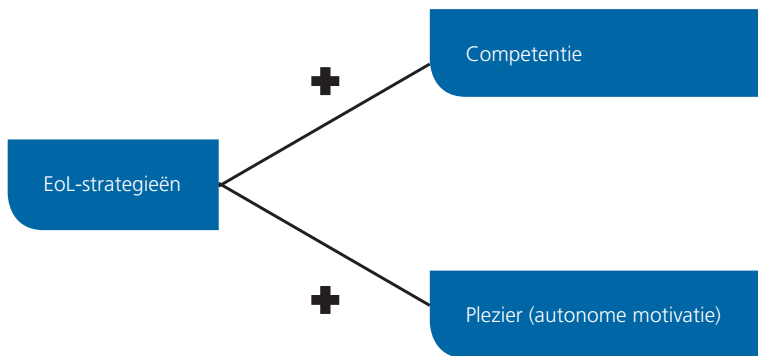
▼ **Help ik krijg vandaag een cijfer**

Nathalie staat in de rij om hoog te springen voor een cijfer. Haar handpalmen zijn helemaal bezweet en ze heeft knikkende knieën. 'Iedereen gaat dadelijk zien dat ik het moeilijk vind om over 95cm te springen. En als ik het dan niet haal, moet ik gaan zitten op de bank. Ik durf niet.'

Bij de beoordelingen in het huidige onderwijs in lichamelijke opvoeding (LO) ligt de nadruk

op de summatieve functie van beoordelen: een indicatie van het behaalde niveau door middel van het geven van een cijfer. Met het geven van een cijfer wordt hierbij vaak de lessenreeks over een bepaald onderwerp afgesloten en wordt de leerling vaak vergeleken met klasgenoten of met criteria en normen die voor iedere leerling gelijk zijn (bijvoorbeeld afstanden tijdentabellen bij atletiekonderdelen). Uit

	Zonder cijfer	Met cijfer
Competentie	'Tijdens de afgelopen les LO, voelde ik mij een mislukking door de fouten die ik maakte.'	'Tijdens de afgelopen les LO, voelde ik mij een mislukking door de fouten die ik maakte.'
Angst	'Ik dacht aan hoe slecht ik het deed in vergelijking met de andere leerlingen.'	'Ik dacht aan hoe slecht ik het deed in vergelijking met de andere leerlingen.'
Plezier (autonome motivatie)	'Tijdens de afgelopen les LO werkte ik mee omdat ik deze les leuk vond.'	'Tijdens de afgelopen les LO werkte ik mee omdat ik deze les leuk vond.'
Druk (gecontroleerde motivatie)	'Tijdens de afgelopen les LO werkte ik mee omdat de docent dan pas tevreden zou zijn.'	'Tijdens de afgelopen les LO werkte ik mee omdat de docent dan pas tevreden zou zijn.'

▲ *Figuur 2. Verband tussen EoL-strategieën en gevoelens van competentie en plezierbeleving (autonome motivatie).*

eerder onderzoek bij cognitieve vakken, blijkt dat ongeveer 30% van de leerlingen gevoelens van angst ervaart bij een dergelijke manier van beoordelen (Huberty, 2009). In de les LO is de vaardigheid van de leerling echter zeer zichtbaar voor klasgenoten (zie voorbeeld Nathalie), wat de mogelijkheid tot onderlinge vergelijking nog kan vergroten. Deze onderlinge vergelijking zou gevoelens van vernedering en angst kunnen doen toenemen (Trout & Graber, 2009). De resultaten van het huidige onderzoek tonen aan dat leerlingen zich inderdaad minder competent voelen in een les waarin een cijfer gegeven wordt in vergelijking met een les waarin geen cijfer gegeven wordt. Sterker nog, leerlingen voelen zich meer gefrustreerd in hun gevoelens van competentie, ze ervaren minder plezier (minder autonome motivatie), meer druk (gecontroleerde motivatie) en meer angst in een les waarin een cijfer gegeven wordt in vergelijking tot een les waarin geen cijfer gegeven wordt (zie figuur 1, waarin ook voorbeelden van vragen gegeven worden). Naar aan-

Naar aanleiding van deze onderzoeksresultaten lijkt het belangrijk om je als docent af te vragen wat je met een beoordeling wilt bereiken

Christa Krijgsman is promovenda bij de vakgroep Educatie aan de Universiteit Utrecht en bij de vakgroep Bewegings- en Sportwetenschappen aan de Universiteit Gent, met financiële ondersteuning van een promotiebeurs voor leraren van NWO. Daarnaast is zij docent LO aan het Sint-Janslyceum te 's-Hertogenbosch.

Jolien Maes is promovenda bij de vakgroep Bewegings- en Sportwetenschappen aan de Universiteit Gent.

Dit onderzoek is tot stand gekomen onder begeleiding van Leen Haerens (Universiteit Gent), Greet Cardon (Universiteit Gent), Isabel Tallir (Universiteit Gent), Jan van Tartwijk (Universiteit Utrecht) en Lars Borghouts (Fontys Sporthogeschool).

leiding van deze onderzoeksresultaten lijkt het belangrijk om je als docent af te vragen wat je met een beoordeling wilt bereiken. Uitgaande van de zelfdeterminatietheorie kan een beoordeling meerdere doelen hebben, al dan niet om een cijfer te geven. Een beoordeling kan informerend of controlerend zijn (Ryan & Weinstein, 2009). Een voorbeeld van een informerende beoordeling is wanneer docenten de beoordeling gebruiken om te ontdekken waar leerlingen in hun leerproces zijn en zo te kunnen bijsturen. Bijvoorbeeld, Nathalie zou naar aanleiding van haar sprong informatie kunnen krijgen zoals 'Tijdens je aanloop rem je nu af voordat je gaat springen. Probeer juist te versnellen'. Een voorbeeld van een controlerende beoordeling is wanneer de beoordeling wordt

gebruikt om een bepaald gedrag af te dwingen. Bijvoorbeeld, Nathalie wil liever niet te vaak springen omdat dan iedereen haar dan ziet. Ze doet het toch, omdat ze een cijfer krijgt. Ons onderwijssysteem benadrukt het geven van cijfers, waarmee men het leerniveau in kaart wil brengen en verantwoording wil afleggen aan ouders, directies en inspectie. Dit deel van het STAM-project geeft reden tot nadenken over onze beoordelingspraktijk. Met dit onderzoek geven we een eerste inzicht in de negatieve gevolgen (meer competentie frustratie, meer druk, meer angst) van het geven van een cijfer. Echter: we kunnen nog niet aantonen of deze negatieve ervaringen eenmalig of van langdurige aard zijn. Om dit te onderzoeken werden leerlingen het afgelopen half jaar gedurende drie lessenseries gevolgd. De gegevens van dit lopende onderzoek worden op dit moment

verwerkt, en zullen in een toekomstig artikel worden gepubliceerd. De invloed van het geven van cijfers op de behaalde leerwinst is mogelijk een interessant onderwerp voor vervolgonderzoek.

Een pleidooi voor Evalueren om te Leren

Bovenstaande bevindingen over het effect van cijfers geven op de ervaringen van de leerling zijn verontrustend. Eén van de doelstellingen voor het vak LO is dat leerlingen een leven lang actief deelnemen aan de bewegingscultuur (Brouwer et al., 2011). Hierbij is het van belang dat we leerlingen op school zo optimaal mogelijk motiveren en enthousiasmeren voor sport en bewegen, want leerlingen die positieve ervaringen opdoen in de les LO blijken fysiek actiever te zijn in hun vrije tijd en op latere leeftijd (Haerens et al., 2010). Aangezien leerlingen meer negatieve ervaringen beleven tijdens een les waarin een cijfer gegeven wordt, in vergelijking met een les LO waarin geen cij-

Dankzij meer gevoelens van competentie, dalen de gevoelens van angst

fer gegeven wordt, is het belangrijk op zoek te gaan naar methoden om voornamelijk positieve ervaringen te stimuleren bij leerlingen in de les LO. Om die reden werd in het huidige STAM-project bekeken of Evalueren om te Leren (EoL)-strategieën, zoals bijvoorbeeld feed-up, feedback en feedforward uit het mengpaneel motiverend beoordelen (zie het tweede artikel uit dit topic), hier een mogelijke bijdrage aan zouden kunnen leveren. Resultaten van dit onderzoek tonen aan dat wanneer leerlingen meer EoL-strategieën ervaren, ze meer gevoelens van competentie beleven. Dankzij meer gevoelens van competentie, dalen de gevoelens van angst. Ook ervaren ze in die situatie meer plezier en minder druk (meer autonome en minder gecontroleerde motivatie). Met andere woorden, de EoL-strategieën blijken leerlingen positieve ervaringen te geven.

Om leerlingen bekwaam te maken voor een actieve, gezonde leefstijl (Brouwer et al., 2011), is het *beter leren bewegen*, naast het motiveren, ook een belangrijke doelstelling. Tijdens het leren bewegen, ervaren leerlingen in de les LO soms druk (gecontroleerde motivatie). Is dit dan altijd nadelig?

Tom moet de lay-up oefenen tijdens de les LO.

Hij vindt het allemaal veel te lang duren; hij wil liever gewoon spelen. Toch doet hij wat er van hem gevraagd wordt, omdat hij volgende week een goed cijfer wil halen.

Dit voorbeeld illustreert dat 'beter leren bewegen' via het uitvoeren van druk (het geven van een cijfer; gecontroleerde motivatie), tot gevolg heeft dat Tom deze activiteit enkel op de korte termijn zal uitvoeren (Ryan & Weinstein, 2009).

Sarah wil de lay-up zo goed mogelijk oefenen tijdens de les LO. Ze heeft heel goed geluisterd naar de uitleg van de docent en ook nog eens goed gekeken naar het voorbeeld. Ze vindt het een grote uitdaging om iedere keer te scoren.

Dit voorbeeld illustreert daarentegen dat 'beter leren bewegen' via plezierbeleving (de uitdaging van iedere keer scoren; autonome motivatie), tot gevolg kan hebben dat Sarah deze activiteit op lange termijn ook vol zal houden (Ryan & Weinstein, 2009). Daarnaast blijkt uit onderzoek dat leerlingen die druk ervaren tijdens de les (zoals Tom), minder betrokken zijn (bijvoorbeeld minder vragen stellen) en minder doorzetten (bijvoorbeeld eerder afhaken als een opdracht moeilijk blijkt), terwijl leerlingen die plezier beleven juist meer betrokken zijn en meer doorzetten (Aelterman, 2012). Maar in de praktijk hebben we nu eenmaal te maken hebben met gecontroleerd gemotiveerde leerlingen. Echter, gevoelens van competentie kunnen ontwikkeld worden bij iedere leerling (en dus ook diegenen die onder druk staan en daarmee gecontroleerd gemotiveerd zijn) door bijvoorbeeld lesdoelstellingen aan leerlingen te communiceren (feed-up) of een compliment te geven (feedback). Hiermee zou wellicht zowel leerwinst behaald kunnen worden én leerlingen zouden ondersteund kunnen worden in hun plezierbeleving of interesse (autonome motivatie).

Conclusie

Het krijgen van een cijfer zorgt voor negatieve ervaringen in de les LO. Leerlingen beleven minder gevoelens van competentie, minder plezier (autonome motivatie), meer druk (gecontroleerde motivatie) en meer angst vergeleken met een les waarin geen cijfer gegeven wordt. Aangezien beoordelingen door middel van cijfers deel uit maken van ons onderwijsstelsel, is het interessant om een goede balans te zoeken tussen onze onderwijsdoelstellingen en het doel van beoordelen. Onder deze onderwijsdoelstellingen verstaan we het bekwaam maken voor een levenslange deelname aan de bewegingscultuur en het optimaal motiveren en enthousiasmeren voor deze bewegingscultuur. EoL-strategieën zouden docenten LO kunnen helpen in het behalen van beide doelstellingen, aangezien ze een positieve invloed hebben op de gevoelens van competentie, plezierbeleving (autonome motivatie) en angst van de leerlingen in de les LO. ■

Contact

C.A.Krijgsman@uu.nl en/of
Jolien.Maes@UGent.be

Referenties

staan bij dit artikel op de
KVLO-site.